

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พิธีกรรม^๑ แปลว่าการกระทำที่เป็นพิธี เป็นขั้นเป็นตอน มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทาง ที่จะนำมา ซึ่งความสำเร็จในสิ่ง ที่คาดหวังไว้ ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจและมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไปทุกชาติทุกศาสนาทุกชนชั้น จะมีพิธีกรรมที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อความเลื่อมใสศรัทธา ตั้งแต่สมัยโบราณกาลมนุษย์เราเกิดมาในโลก และรวมกันเป็นหมู่คณะ เช่น ครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัดจนไปถึงประเทศ ซึ่งเป็นหมู่น้อยไปหาหมู่ที่ใหญ่ย่อมมีสิ่งยึดถือรวมกัน ด้านจิตเจ้านั้นเพื่อให้หมู่คณะมีความสุขไม่แตกแยกความสามัคคีกันปราศจากภัยอันตรายทั้งหลาย มาบังเบียดก็ต้องมีสิ่งนับถือและศักดิ์สิทธิ์ แล้วยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน ทำให้จิตใจเป็นสุข และก็อยู่กันอย่างผาสุก พิธีกรรมเป็นเครื่องทำให้คนเตรียมตัว ทั้งเตรียมกายวาจา และเตรียมใจให้พร้อมที่จะทำเรื่องนั้นๆ การทำอะไรสักอย่างหนึ่งถ้าเป็นเรื่องของชุมชนหรือเรื่องของส่วนรวมก็ต้องมีพิธีกรรมทั้งนั้น อย่างเช่นจะมีการประชุมสักครั้งหนึ่ง ก็ต้องมีพิธีกรรมมันอาจจะไม่ใช่พิธีกรรมตามแบบอย่างที่เราเข้าใจ ที่เป็นของโบราณ เป็นศาสนพิธี แต่พิธีกรรมก็คืออันนั้นแหละเช่นลำดับการกระทำต่างๆ ในการประชุม การเปิดประชุมการปฏิบัติต่อกันในที่ประชุม เช่นเวลามีปาฐกถา มีการขึ้นไปบอกกล่าวนัดหมายที่ประชุม และเชิญผู้แสดงปาฐกถาขึ้นไป นี่เป็นพิธีทั้งนั้น พิธีกรรมก็อันนี้แหละ คือจุดเริ่มต้นของการที่จะกระทำให้จริงจัง เป็นจุดนัดหมาย ที่จะทำให้เกิดการนั้นมี การเอาจริงเอาจังกันขึ้นมา ให้ทุกคนเตรียมตัวเตรียมใจไว้ให้พร้อมที่จะทำในเรื่องนั้น อันนี้ก็เป็นความหมายอย่างหนึ่งที่ง่ายๆ ในเรื่องพิธีกรรม พิธีกรรมเป็นเรื่อง ที่เกี่ยวข้องกับประเพณี และวัฒนธรรม มนุษย์ในสังคม ที่เจริญแล้วต่างก็มีประเพณี และพิธีกรรม ที่เฉพาะของตน พิธีกรรมเป็นเครื่องชี้ถึงความสามัคคีความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติสำหรับประเทศไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธนั้น พิธีกรรมส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องอยู่กับเรื่องของศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตร การไหว้พระสวดมนต์ การทำบุญในเทศกาลต่างๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อ และหลักการของพุทธศาสนาแทบทั้งสิ้น

พิธีกรรมเป็นการประพจน์ที่มนุษย์พึงปฏิบัติ ต่อความเชื่อทางศาสนาของตนเองไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดๆ ก็ตามก็มีการปฏิบัติต่อศาสนาของตนตามความเชื่อและความศรัทธาของตนเองในแต่ละศาสนา จึงก่อให้เกิดเป็น “พิธีกรรม” ทางศาสนาด้วยความเชื่อและความศรัทธา^๒

การกำเนิดของพิธีกรรมนั้น มีมาแต่โบราณก่อนพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นในยุคสมัยของลัทธิพราหมณ์ ได้แบ่ง “พระเวทย์” หรือ “มนต์ตรา” ที่ใช้ในการสวดภาวนาในการทำพิธีกรรมนั้น แบ่ง

^๑ guru.google.co.th/guru/thread?tid=76f๑6๒af8aa๑๓๓๔ ๒8 พ.ค. ๒๕๕๓ - คำตอบที่ดีที่สุด: ความสำคัญของพิธีกรรมและพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรม

^๒ ธงชัย จันทศิริธัญญ์ พิธีกรรมเกิดในยุคได้รับอิทธิมาจากศาสนาพราหมณ์ หนังสือคัมภีร์ พิธีกรรมโบราณของไทยหน้า ๖๕

ออกเป็น ๓ ประการเรียกว่า “ไตรเภท” ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า “คัมภีร์ไตรเภท”^๓ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆ อย่างนอกจากเพื่อสร้างศรัทธา และยังแฝงปรัชญาธรรมไว้เป็นหลักการของพิธีกรรมนั้นด้วย โดยมีจุดมุ่งหมาย ที่จะให้คนเข้าใจหลักธรรมโดยไม่รู้ตัว ในทุกขั้นตอน และจะมีบทสวดซึ่งเป็นพระบาลีที่แสดงแก่นธรรมไว้อย่างชัดเจน โดยการคัดสรรของปราชญ์ทางพุทธศาสนาในยุคต่างๆ ดังจะเห็นได้จาก พิธีทำบุญงานศพ ก็จะมีหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ตลอดเวลา เริ่มตั้งแต่ก่อนสายชนม์การอาบน้ำหรือส่งน้ำศพ การมัตตราสังข์ การบรรจุศพ พิธีบูชาศพ พิธีฃาปนกิจตลอดจนการทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วันหรือ ๑๐๐ วัน ล้วนแต่มีการปรารภนาหลักธรรมเครื่องบูชา และบทสวด ที่สอดคล้องกับกาลเทศะนั้นๆ เสมอ

ไหว้ครู เป็นคำที่คนไทยทุกคนทั้งเด็กและผู้ใหญ่รู้จักเป็นอย่างดี และรู้จักพร้อมๆ กับคำว่า พิธีไหว้ครู ซึ่งคนไทยมักจะถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต และเป็นสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ จนพิธีไหว้ครูกลายเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของไทยที่ประพฤติปฏิบัติกันในทุกกิจกรรม เป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่เวที ที่มีต่อครูด้วย ครูคือผู้มีความเป็นผู้รู้ ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ และสามารถดูแลศิษย์ได้ การไหว้ครู คือการ ที่ศิษย์แสดงความเคารพยอมรับนับถือครูบาอาจารย์อย่างจริงใจว่า ท่านเพียบพร้อมด้วยคุณธรรม ความรู้ ศิษย์ในฐานะผู้สืบทอดมรดกทางวิชาการ จึงพร้อมใจกันปวารณาตน รับการถ่ายทอดวิชาความรู้จากครูด้วยความวิริยะอุตสาหะ มานะ อดทน เพื่อให้บรรลุจุดหมายปลายทางของการศึกษาตาม ที่ตั้งใจไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์ ซึ่งจะนำไปสู่จิตใจ ที่นอบน้อมมีศรัทธา มีพฤติกรรมปกติ (ศีล) ซึ่งจะนำไปสู่จิตใจ ที่มุ่งมั่น อ่อนโยน และมีพลัง ที่จะศึกษาเรียนรู้มีความเพียร ที่จะทำตามแบบอย่างหลักธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตของครูบาอาจารย์ (สมาธิ) ซึ่งจะนำไปสู่การไตร่ตรองใคร่ครวญเลือกสรรความรู้ และหลักการปฏิบัติของครูอาจารย์ที่เหมาะสมแก่ตัวเองต่อไป (ปัญญา) ซึ่งนอกจากการไหว้ครูจะเป็นการแสดงถึงการกตัญญูต่เวทีของศิษย์ในรูปแบบการไหว้ครู ยังเป็นกระบวนการ ที่สอดคล้องกับกระบวนการไตรสิกขา หรือกระบวนการธรรมอื่นๆ เป็นการนำหลักธรรมคำสอนตามหลักพุทธศาสนาสู่วิถีชีวิต (The way of life) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการพิธีกรรมการไหว้ครูเป็นพิธีกรรมที่ชัดเจนที่สุด เด่นชัดที่สุดในการประยุกต์หลักพุทธจิตวิทยา หรือหลักพุทธธรรมให้แทรกอยู่ในขั้นตอนพิธีการ บทสวด บทภาวนา คำปฏิญาณ ตลอดจนเครื่องบูชา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางธรรม ซึ่งสื่อความหมายทั้งคุณธรรม และคุณสมบัติของผู้บูชาคือศิษย์ และแสดงถึงคุณธรรมของผู้รับการบูชาคือครูอาจารย์ เป็นต้น

ดังนั้นผู้วิจัยจะได้ศึกษารูปแบบ ความหมายพิธีกรรม สัญลักษณ์ ขั้นตอนและระบบการไหว้ครูในเขตภาคกลางของไทย เพื่อนำมาวิเคราะห์ ความเชื่อ แรงจูงใจ หลักพุทธจิตวิทยา หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในรูปแบบ และพิธีกรรมต่างๆ เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ปรับปรุงและนำเสนอ รูปแบบการไหว้ครู ที่สอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนา เพื่อเสนอรูปแบบและกิจกรรมการไหว้ครูที่เหมาะสมที่เอื้อต่อเป้าหมาย ที่แท้จริง และเป็นการประกาศหลักธรรม คุณธรรมของผู้ปฏิบัติให้แพร่หลายกว้างขวางสืบไป

^๓ ธงชัย จันทศิริบุญ พิธีกรรมในคัมภีร์ศาสนาพราหมณ์แบ่งออกเป็น ๓ ประการคือไตรเภท หนังสือคัมภีร์ พิธีกรรมโบราณของไทยหน้า ๖๖

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษารูปแบบพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทย
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความเชื่อ และความหมายเชิงพุทธจิตวิทยาที่ปรากฏ ในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทย
- ๑.๒.๓ เพื่อเสนอทางออกในการประยุกต์หลักจิตวิทยาเชิงพุทธต่อความเชื่อในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทย

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาวิเคราะห์หลักจิตวิทยาในการปฏิบัติพิธีกรรมการไหว้ครุแบบโบราณที่มีการสืบทอดกันมา ตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงลูกหลาน ว่าพิธีกรรมที่ถูกต้องนั้นทำกันอย่างไรถึงได้มีความขลังและความศักดิ์สิทธิ์การอธิฐานจิตแล้วได้สมดังปรารถนา

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นเอกสารและงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาจากตำราครุบาลอาจารย์ ที่ได้สั่งสอน และบรรพบุรุษปู่ย่าตายายทำกระทำสืบๆ กันมา และการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ในเรื่อง ที่กล่าวถึงในกรอบทฤษฎี และแนวคิดการวิจัยด้วยการสืบค้นข้อมูล โดยอาศัยเอกสารเป็นหลัก ด้วยวิธีการศึกษาสืบค้นข้อมูลต่างๆ จากหลักพุทธธรรม ที่เกี่ยวกับพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทย

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่สถานศึกษา ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนของ กรมศิลปกร นาฏศิลป์ สำนักโหราศาสตร์ และศาสตร์แห่งการพยากรณ์ทั้งปวง ตำหนักทรงองค์เจ้าในเขตพื้นที่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๑๕ คน

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยจะเก็บรวบรวม ข้อมูลเชิงคุณภาพ ในช่วงเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๗ ถึงเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๘

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ การปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทย มีประวัติความเป็นมาอย่างไรและมีรูปแบบการปฏิบัติอย่างไร
- ๑.๔.๒ ความเชื่อ ของการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครุ ภาคกลางของไทย แต่ละประเภทมีการปฏิบัติ ที่แตกต่างกันอย่างไร
- ๑.๔.๓ การประยุกต์หลักจิตวิทยาเชิงพุทธต่อความเชื่อในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทยใช้หลักอะไรบ้าง
- ๑.๔.๔ ปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพความเชื่อในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทยมีอะไรบ้าง

บางคนบูชาพระเครื่องในฐานะเป็นเครื่องรางของขลัง ที่สามารถช่วยคุ้มครองป้องกันอันตราย พกพาไปไหนก็เป็นที่ยึดของผู้พบเห็น บางคนบูชาพระเครื่องในฐานะเป็นปูชนียวัตถุทางพระพุทธศาสนา เป็นอนุสติ เป็นสัญลักษณ์ ที่ระลึกไว้ให้ผู้บูชาพระเครื่องได้มีโอกาสกราบไหว้บูชาระลึกถึงพระรัตนตรัย บางคนก็บูชาพระเครื่องในฐานะเป็นกุศโลบายในการปฏิบัติธรรม

๑.๖.๒ แปก สนธิรักษ์^๕ ได้กล่าวไว้ในหนังสือพิธีกรรม และประเพณีว่าพิธีเบิกบายศรี ไห่บายศรี เบิกบายศรี คือพิธีเจิมและห่มบายศรีด้วยผ้าสีต่างๆ ที่สวยงาม ก่อนการเวียนเทียน มีแวนเวียนเทียน เป็นเครื่องประกอบรอบบายศรี บายศรี เป็นคำเขมรปนสันสกฤต หมายถึงข้าวขวัญ จัดไว้ในกระถางใบตอง ภายหลังหมายถึงกระถางใส่เครื่องสังเวย การจัดบายศรีเป็นอย่างพราหมณ์ที่รับเข้ามาในพิธีพุทธแล้วรวมกับพิธีที่เป็นระบบความเชื่อท้องถิ่น เริ่มพิธีโดยจุดเทียนที่แวน แล้วส่งให้ผู้เข้าร่วมพิธีที่นั่งล้อมวงอยู่และส่งต่อๆ กันไปให้แวนเวียนเทียนรอบเป็นทักษิณาวรรตจนครบ ๓-๕-๗ หรือ ๙ รอบ ไห่บายศรี เป็นการนำบายศรีชนิดต่างๆ ขึ้นสู่ศาลเพียงตา ก่อนการทำพิธีบวงสรวง

๑.๖.๓ อมรรัตน์ เทพกำปนาท^๖ ได้กล่าวไว้ใน หนังสือ พิธีกรรมท้องถิ่นเรื่อง ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมบายศรี เชื่อว่าคนไทยส่วนใหญ่จะรู้จักและคุ้นเคย เพราะพบเห็นบ่อยในพิธีกรรมต่างๆ ในแถบทุกภาคของไทย เช่น การทำขวัญคน การทำขวัญข้าว การบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การไหว้ครูนาฏศิลป์ดนตรี และพิธีสมโภชพระพุทธรูป เป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ล้วนต้องใช้บายศรีเป็นเครื่องประกอบทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม แม้จะพบเห็นได้บ่อย แต่เรื่องราวเกี่ยวกับบายศรี คงจะมีคนจำนวนไม่น้อยที่ไม่ทราบ

๑.๖.๔ วัฒนธรรมจังหวัด^๗ ได้กล่าวถึง วัฒนธรรมพัฒนาการ ทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัด สกลนคร ได้กล่าวไว้ว่า “ความเชื่อ” (Beliefs) และพิธีกรรม (Rites) เป็นสิ่งที่มีความหมายสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เนื่องจากความเชื่อเป็นเรื่องของสภาวะทางด้านความคิดที่ประกอบด้วย สิ่งที่เป็นตัวแทนความเชื่อนั้นๆ ส่วนพิธีกรรม เป็นเรื่องของแบบพิธีการในการกระทำต่างๆ ตามแนวความเชื่อนั้น ซึ่งเป็นกลวิธีนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ กล่าวคือการทำที่เราจะได้กระทำต่างๆ ตามแนวความเชื่อนั้น ซึ่งเป็นกลวิธีนำไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ กล่าวคือการทำที่เราจะได้มาซึ่งสิ่งที่เราต้องการนั้น จำที่เราจะต้องกระทำ และในการกระทำนั้นๆ กับเรื่องนั้นๆ สิ่งกระทำต่างๆ ตามแนวความเชื่อนั้น ซึ่งเป็นกลวิธีนำไปสู่เป้าหมาย ที่ต้องการ กล่าวคือการทำที่เราจะได้มาซึ่งสิ่งที่เราต้องการนั้น จำที่เราจะต้องกระทำ และในการกระทำนั้นๆ กับเรื่องนั้นๆ สิ่งอันเป็นตัวแทนแห่งความเชื่อก็ย่อมจะดลบันดาลหรือช่วยให้บรรลุผลตามความเชื่อ หรือตามความต้องการของเรา อันส่งผลทำให้เกิดความสุขความสบายใจ

^๕ แปก สนธิรักษ์, พิธีกรรมและประเพณี, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ม.ป.ป.), หน้า ๓.

^๖ อมรรัตน์ เทพกำปนาท, พิธีกรรมท้องถิ่น เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมบายศรี: หน้า ๑๐.

^๗ วัฒนธรรมจังหวัด, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และ ภูมิปัญญาจังหวัด สกลนคร, (สกลนคร: การพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๖๐-๗๑.

๑.๖.๕ นิตินันท์ พันทวี^{๘๘} ได้กล่าวถึงพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสานว่า คุณค่าในองค์ประกอบของพิธีกรรมอันได้แก่ ผู้นำพิธีกรรม ผู้ร่วมพิธีกรรมบงสุ่วขวัญวัสดุสิ่งของหรือเครื่องสังเวย เวลาและสถานที่ในฐานะเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายแห่งความดีงาม คุณค่าของพิธีกรรมที่เกิดขึ้นต่อบุคคลได้แก่สมาธิ ความสบายใจความกตัญญูกตเวที ความอ่อนน้อมถ่อมตนมีสัมมาคารวะและความมีน้ำใจงาม คุณค่าของพิธีกรรมที่เกิดขึ้นต่อชุมชน ประกอบด้วย คุณค่าในฐานะเป็นกระจำ

๑.๖.๖ สุเมธ เมธาวิทยากุล^{๘๙} ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง สังกัปพิธีกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ มาพร้อมกับพราหมณ์ทมิฬชาวอินเดียที่อพยพมาสู่สุวรรณภูมิ หนังสือเก่าที่พบซึ่งออกในสมัยพระเจ้าอู่ทองกล่าวไว้ว่า บาย เป็นภาษาเขมรแปลว่าข้าว ข้าวอันเป็นสิริมงคล ข้าวขวัญกล่าวคือข้าว ที่หุงปรุงรสโอชาอย่างดีเหมาะสม ที่จะเป็เครื่องสังเวยให้เทวดาโปรด พิธีใดเป็นพิธีเทวดาโดยตรง หรือต้องการ ที่จะอัญเชิญเทวดามาเป็นประธาน ต้องหาของสังเวย ที่ดีและมีสี่สะกดตา ชาวทมิฬจึงมีเคล็ดลับความเชื่อในข้าวที่ย้อมสีตามสีประจำองค์เทวดา รวมถึงใช้สีล่อเทวดาฝ่ายร้ายให้ไปรวมต่างหากไม่ให้มาทำอับมงคลให้โทษแก่ภณทลพิธีและบุคคล ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยกับทมิฬ ได้มีความเป็นมาอย่างเดียวกันเนื่องจากการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งพิธีบวงสรวงเทวดา มีขนมต้มขาว มะพร้าวอ่อน กล้วย ข้าวย้อมสี เช่นข้าวเหนียวดำ ข้าวเหนียวแดง ก็นำมาใช้ในพิธีไทยอย่างชัดเจน

๑.๖.๗ ฉลาดชาย รมิตานนท์^{๙๐} ได้ทำการวิจัย เรื่องผีเจ้านาย เฉพาะบางอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่เป็นเวลา ๘ ปี ได้ผลว่าระบบเชื่อทางศาสนาในสังคมไทยยังคงมีการผสมผสานกับการนับถือผี, พราหมณ์, พุทธ และวิทยาศาสตร์ สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมไทย โดยไม่ขัดแย้งกัน ต่างทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของคนในสังคมทั้งทางวัตถุ และจิตใจภายใต้โครงสร้างเดียวกัน และมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นอนกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมือง การปกครองการบริหาร ในสังคมไทยโลกทัศน์ผู้คนได้สะท้อนการจัดระบบเหล่านี้และมีส่วนกำหนดพฤติกรรมและความสัมพันธ์ของคนในสังคมอีกทอดหนึ่ง การจัดองค์กรผี/ร่างทรงมีอยู่จริง ความสำเร็จของร่างทรงมีไม่เท่ากัน ขึ้นกับเหตุปัจจัยหลายอย่าง และภูมิหลังลูกค้า (ผู้มารับบริการ) มีทุกระดับการศึกษา/ เศรษฐกิจ/ การเมืองร่างทรงชาวบ้านมีชาวบ้านไปหามาก ส่วนร่างทรงมีการศึกษา คนมีการศึกษาไปหามาก

๑.๖.๘ ธวัช ปุณโณทก^{๙๑} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ วัฒนธรรมพื้นบ้าน เรื่องความเชื่อ (Beliefs) หมายถึงเห็นด้วย มั่นใจไว้วางใจ และนับถือยอมรับว่าจริง แต่ต้องมีความรู้ตัวและความเข้าใจเป็นผลอันเนื่องมาจากความคิด และความรู้สึกของตัวเองเท่านั้น โดยไม่มีการพิสูจน์ เป็นทัศนคติของแต่ละบุคคลในการ ที่จะยอมรับสิ่งที่ได้รู้ ได้เห็น โดยไม่ต้องการเหตุผลมาอธิบาย และเป็นการยอมรับ

^{๘๘} นิตินันท์ พันทวี, ได้กล่าวถึงพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสานว่า คุณค่าในองค์ประกอบของพิธีกรรม

^{๘๙} สุเมธ เมธาวิทยากุล, สังกัปพิธีกรรมเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^{๙๐} ฉลาดชาย รมิตานนท์, ผีเจ้านาย, (กรุงเทพมหานคร : พายัพ ออฟเซท พรินท์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๔๒.

^{๙๑} ธวัช ปุณโณทก, วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๓๕๐-๓๕๑.

อันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคม แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับ และให้ความยำเกรง มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อทางศาสนา จารีตประเพณี มารยาท โดยดำเนินชีวิตตาม “ฮัตสึบอง” (คือกิจประเพณีในรอบ ๑๒ เดือน) นับถือศาสนาพุทธแบบชาวบ้าน (Popular Buddhism) นอกจากนี้ยังนับถือผีบรรพบุรุษ ผีบ้าน ผีเถน รวมทั้งผีไร้นา กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวกระจายอยู่ทั่วไปโดยเฉพาะตอนบนของภาคอีสาน

ก่อนที่จะไปทำพิธีกรรมต่างๆ เราจะต้องประพฤติปฏิบัติตนเองให้แก่ครูบาอาจารย์ เพื่อขอขมามีท่านปกป้องคุ้มครองตัวเราเองให้พ้นอันตรายจากสิ่งที่ไม่ดี (วิญญาณหรือสัมภเวสี) ตามสถานที่ต่างๆ เพื่อประกอบพิธีกรรม ก่อนเราจะเดินทางไปจะต้องอาราธนาศีล ๕ และอัญเชิญครูบาอาจารย์ ขอให้ท่านคุ้มครองป้องกันภัย และประสิทธิแก่ตัวเราก่อนทุกครั้ง เมื่อเราประกอบพิธีกรรมเสร็จตามขั้นตอนต่างๆ เรียบร้อยแล้วเมื่อกลับถึงบ้านเราก็กบอกล่าวกับครูบาอาจารย์พร้อมสวดมนต์ส่งคือ “สพเพพุทธา พลูปตตะ ปาเจกณญะ ยัม พลัม อรหัง ตานญจ เตเชน รุกขัม พนธามิสพพโส”

๑.๖.๙ สุเมธ เมธาวิทยากุล^{๑๒} ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง สังกัปพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ มาพร้อมกับพราหมณ์ทมิฬชาวอินเดีย ที่อพยพมาสู่สุวรรณภูมิหนังสือเก่าที่พบซึ่งออกในสมัยพระเจ้าอู่ทองกล่าวไว้ว่า บาย เป็นภาษาเขมรแปลว่าข้าว ข้าวอันเป็นสิริมงคล ข้าวขวัญกล่าวคือข้าวที่หุงปรุงรสโอชาอย่างดีเหมาะสม ที่จะเป็เครื่องสังเวยให้เทวดาโปรดพิธีใดเป็นพิธีเทวดาโดยตรง หรือต้องการที่จะอัญเชิญเทวดามาเป็นประธาน ต้องการของสังเวยที่ดี และมีสีสะดุดตา ชาวทมิฬจึงมีเคล็ดลับความเชื่อในข้าวที่ย้อมสีตามสีประจำองค์เทวดารวมถึงใช้สีล่อเทวดาฝ่ายร้ายให้ไปรวมต่างหากไม่ให้มาทำอัมงคลให้โทษแก่มนทลพิธี และบุคคล ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยกับทมิฬได้มีความเป็นมาอย่างเดียวกันเนื่องจากการถ่ายทอดวัฒนธรรมต่างๆ

๑.๖.๑๐ นกตล ตั้งสกุล และจันทนีย์ วงศ์คำ^{๑๓} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ คติความเชื่อกับการปลุกสร้างเรือนผู้ไท ในสถาปัตยกรรมชุมชนท้องถิ่น ว่าคติความเชื่อด้านพุทธศาสนาได้ก่อให้เกิดมิติทางสังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างในด้านจิตวิญญาณ เช่นเดียวกับทางด้านลักษณะทางภูมิประเทศ คติความเชื่อมีส่วนสำคัญในการกำหนดระเบียบวิถีชีวิตของสังคม และประเพณีในการดำเนินชีวิต

๑.๖.๑๑ พิชรินทร์ คงคาสุริยา^{๑๔} ได้กล่าวถึง การวิเคราะห์บททำขวัญของชาวไทโซ่งว่า “ขวัญ” เป็นสิ่ง ที่ไม่มีตัวตน ซึ่งแฝงอยู่ในร่างกายของคนทุกคน เมื่อขวัญอยู่กับตัวคนนั้นก็เป็นปกติสมบูรณ์ แต่ถ้าหากขวัญออกจากตัวก็จะเป็นปกติ จึงจำเป็นต้องมีพิธีทำขวัญเพื่อให้ขวัญอยู่กับตัว

^{๑๒} สุเมธ เมธาวิทยากุล, สังกัปพิธีกรรมเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับพิธีบายศรีสู่ขวัญ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^{๑๓} นกตล ตั้งสกุล และจันทนีย์ วงศ์คำ, คติความเชื่อกับการปลุกสร้างเรือนผู้ไทในสถาปัตยกรรมชุมชนท้องถิ่น, (ขอนแก่น : พระธรรมขันธ์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๖.

^{๑๔} พิชรินทร์ คงคาสุริยา^{๑๔} ได้กล่าวถึง การวิเคราะห์บททำขวัญของชาวไทโซ่งว่า “ขวัญ” เป็นสิ่งที่ไม่มีความตัวตนซึ่งแฝงอยู่ในร่างกายของคนทุกคน.

เมื่อตัวเจ้าของตายขวัญตายไปคนไทยบางกลุ่มจะไม่กล่าวถึงขวัญอีก แต่บางกลุ่มก็เชื่อว่าขวัญยังคงมีอยู่ได้แม้ร่างกายเจ้าของขวัญจะตายไปแล้วก็ตาม

๑.๖.๑๒ วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์^{๑๕} ได้กล่าวถึง วิวัฒนาการพิธีกรรมทำขวัญของคนไทว่า ในความหมายโบราณ“ขวัญ” เป็นสิ่งที่ยังคงมีอยู่ได้แม้ร่างกายเจ้าของขวัญจะตายแล้วก็ตาม ความหมายนี้ยังคงใช้กันอยู่ในภาษาไทยถิ่นในประเทศอินเดีย จีน และพม่า สำหรับคนไทยนั้น “ขวัญ” เป็นเรื่องของคนที่มีชีวิตอยู่เท่านั้น เมื่อร่างกายของเจ้าของขวัญตาย และไม่กล่าวถึงขวัญของผู้ตายอีกแต่ไปใช้คำว่า “วิญญาณ”

๑.๖.๑๓ พระเทพวิริย อดตสนโต (โอชาวัฒน์)^{๑๖} ได้กล่าวถึงการศึกษาความเชื่อ และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของร่างทรงส่วนใหญ่คือความเชื่อเรื่องบุญ-บาปความเชื่อเรื่องการปฏิบัติธรรมความเชื่อในพระรัตนตรัยความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์ และความเชื่อเรื่องนิพพาน ตามลำดับความเชื่อเหล่านี้ นำไปสู่พิธีกรรมตามบริบทของความเชื่อนั้นๆ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรงที่ประกอบส่วนใหญ่คือการสวดมนต์ไหว้พระรองลงมาคือการรักษาศีลการปฏิบัติธรรม การทำบุญทอดกฐิน-ผ้าป่าสร้างพระพุทธรูปการเลี้ยงพระถวายสังฆทานพรมน้ำมนต์ตามลำดับความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางพระพุทธศาสนา กับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง พบว่าความเชื่อส่วนใหญ่ของร่างทรง ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา คือความเชื่อในการปฏิบัติธรรมรองลงมาคือความเชื่อในเรื่องการสวดมนต์ความเชื่อในเรื่องการถือศีลกินเจ เลี้ยงพระถวายสังฆทาน และความเชื่อในการทอดกฐินผ้าป่าทำบุญสาธารณประโยชน์ร่างทรงที่มีความเชื่อทางธรรมรองลงมาคือ ความเชื่อในเรื่องการสวดมนต์ความเชื่อในเรื่องการถือศีลกินเจเลี้ยงพระถวายสังฆทาน และความเชื่อในการทอดกฐิน ผ้าป่าทำบุญสาธารณประโยชน์ ร่างทรงที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาพิธีกรรม ที่กระทำสูงสุดคือการปฏิบัติธรรมรองลงมาคือการสวดมนต์ร่างทรงที่มีความเชื่อด้านอื่นๆพิธีกรรม ที่กระทำสูงสุดคือพิธีการไหว้ครูรองลงมาคือการรับขันการกำเนิดของพิธีกรรมนั้นมีมาแต่โบราณก่อนพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นในยุคสมัยของลัทธิพราหมณ์ได้แบ่ง“พระเวทย์”หรือเชื่อด้านอื่นๆพิธีกรรม ที่กระทำสูงสุดคือพิธีการไหว้ครูรองลงมาคือการรับขันการกำเนิดของพิธีกรรมนั้นมีมาแต่โบราณก่อนพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นในยุคสมัยของลัทธิพราหมณ์ได้แบ่ง“พระเวทย์”หรือธรรมรองลงมา คือความเชื่อในเรื่องการสวดมนต์ความเชื่อ ในเรื่องการถือศีลกินเจเลี้ยงพระถวายสังฆทาน และความเชื่อในการทอดกฐินผ้าป่าทำบุญสาธารณประโยชน์ร่างทรงที่มีความเชื่อทาง“มนต์ตรา”ที่ใช้ในการสวดภาวนาในการทำพิธีกรรมนั้น แบ่งออกเป็น ๓ ประการ เรียกว่า “ไตรเภท” ซึ่งเป็นที่มาของคำว่า “คัมภีร์ไตรเภท”^{๑๗} ดังนี้

^{๑๕} วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์ ได้กล่าวถึง วิวัฒนาการพิธีกรรมทำขวัญของคนไทว่าในความหมายโบราณ

^{๑๖} พระเทพวิริย อดตสนโต (โอชาวัฒน์) “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร” ๒๕๔๙ หน้า ๑๕๒-๑๖๒.

^{๑๗} อ้างแล้ว

๑. คัมภีร์ “ฤคเวท” มีลักษณะเป็นคำฉันท์ ว่าด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับการสวดอันวอนขอพรจากพระผู้เป็นเจ้า

๒. คัมภีร์ “ยชุรเวท” มีลักษณะเป็นคำร้อยแก้ว ว่าด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับการใช้สวดบูชาหรือการบวงสรวงต่อพระผู้เป็นเจ้า

๓. คัมภีร์ “สามเวท” มีลักษณะเป็นคำฉันท์ ว่าด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับการสวดในพิธีกรรม “ถวายน้าโสม”

คัมภีร์ไตรเภทนี้ถือว่าได้รับมาจากโอษฐ์ของพระผู้เป็นเจ้าและยังมี “คัมภีร์อาถรรพ์เวท” ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ว่าด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับ “คาถา” “อาคม” การเรียกร่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณทั้งหลาย เช่น ภูตผี หรือเทวดาทั้งหลาย ซึ่งใช้ร่วมประกอบกับเครื่องสักการบูชา ซึ่งแบ่งเรียกแตกต่างกันไปคนละอย่างตามลักษณะของการสักการบูชา อาทิเช่น

ในการบูชาพระผู้เป็นเจ้าเบื้องสูงหรือเบื้องบนขึ้นไป เรียกการบูชาด้วยเครื่องสักการะประเภทนี้ว่า “การบวงสรวงเทวดา” ทั้งนี้เพื่อบังคับให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์ การดลบันดาลให้บังเกิดสิ่งที่ดีของการตั้งจิตอธิษฐานขอให้สัมฤทธิ์ผลตาม ที่ตั้งความปรารถนาไว้ของผู้ที่จัดตั้งพิธีกรรมนั้นขึ้นมา แล้วจึงทำให้บังเกิดเป็นพิธีกรรมยึดถือสืบทอดต่อๆ กันมาจนถึง ณ ปัจจุบันในประเทศไทย

ส่วนในการบูชาที่เกี่ยวกับวิญญาณ สัมภเวสีหรือวิญญาณต่างๆ ไปทางเบื้องล่างเรียกการบูชาประเภทนี้ว่า “การเซ่นสรวง” หรือ “การเซ่นสังเวย” เช่น การเซ่นสังเวยผีบ้าน ผีเรือน

พร้อมตั้งชั้นครุที่เราใช้ประกอบพิธีฯ ทุกครั้ง ตั้งไว้และสวดทุกคืน อย่างน้อย ๓ คืนจึงลาแล้วนำข้าวสารโน้มน้ำไปหุงใส่บาตรพระสงฆ์

อนึ่งเมื่อถึงปี เวลาที่เรากำหนดขึ้นมา ในวันที่สี่เราก็จัดงานพิธีกรรมไหว้ครูประจำปีให้กับครูบาอาจารย์ทุกองค์ทั้งที่อยู่ และล่วงลับไปแล้วก็ดี ตลอดจนครูบาอาจารย์ที่เรานับถือ(ครูพ่อแก่ถ้าใช่หรือครูเป็นเทพยดาที่ดี) อีกทั้งควรที่จะจัดพิธีกรรมบวงสรวงเทพยดาเจ้า ครูบาอาจารย์ในวันสำคัญทางศาสนา อาทิวันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา วันเพ็ญเดือนสิบสอง (วันลอยกระทง) หรือ วันขึ้นปีใหม่เพื่อส่งท้ายสิ่งที่ไม่ดีให้พ้นไปจากชีวิตเรา และครอบครัวให้ไปพร้อมกับปีเก่า(ข้อควรระวังสำหรับสตรีที่ไปทำพิธีกรรมอะไร ก็ต้องนึกถึงสภาพร่างกายของตนเองก่อนว่า ขณะนี้เนื้อตัวของตนเองสะอาดหรือไม่)

สังคมและประเทศชาติต่อไป แต่ถ้าสิ่งใดคิดแล้วเป็นสิ่งไม่ดี มีการผิดพลาดก็ขอน้อมรับไว้การบอกกล่าวเช่นนี้เท่ากับเป็นการไหว้ครูช่วยเป็นพยาน และให้อภัยต่อศิษย์

การไหว้ครูนั้นนอกจากเป็นเจตนาที่มุ่งไปยังตัวครูเพื่อแสดงความกตัญญูกตเวที การนึกถึงตนเองเพื่อขอขมาลาโทษแล้ว ยังโยงไปสู่สังคมด้วย คือต้องการให้สังคมรับรู้ว่าเป็นศิษย์มีครูพิธีไหว้ครูเป็นพิธีที่แสดงให้ทุกคนรับรู้ ว่า ครูของเราเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ เป็นที่เคารพยกย่องพิธีนี้จึงมีผลต่อการสร้าง ความศรัทธาไปยังผู้อื่นด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างศรัทธาปสาทะให้กับศิษย์ของศิษย์ต่อไป การสร้างศรัทธามีใช่เป็นเรื่องเหลวไหล แต่เป็นเรื่องของการสร้างความมั่นใจ นั่นคือ ถ้าผู้ใดมีความเชื่อถือผู้หนึ่งผู้ใดอย่างแท้จริงแล้ว ก็จะช่วยให้ผู้นั้นมีความมั่นใจในสิ่งที่จะปฏิบัติ เช่นในด้านการเรียน ก็เกิดความมั่นใจว่า เราจะเรียนได้ดีแน่ ในเรื่องนั้น เรื่องนี้เพราะเวลาไหว้ครูนั้นครูจะอวยพรให้กับศิษย์ พรที่ครูให้เป็นสิ่งที่ศิษย์ทุกคนปรารถนา นั่นคือความสุขความเจริญ ความมีอนาคตกว้างไกล รวมทั้งให้มีความสามารถในการเรียนวิชาต่างๆ การมีศรัทธา จึงทำให้เกิดความ

เชื่อมั่นในความสำเร็จของตนเองมากขึ้น ดังนั้นการไหว้ครูจึงมีผลต่อการสร้างศรัทธาปสาทะให้กับลูกศิษย์ และแสดงว่า เราเป็นศิษย์มีครู คำว่า "ศิษย์มีครู" หมายถึง "คนเก่งที่มีครูเก่ง" นั่นคือ การไหว้ครูมิใช่ให้สังคมยอมรับรู้ว่าเราเป็นศิษย์มีครูเพียงอย่างเดียว แต่ต้องการให้สังคมยอมรับรู้เพิ่มเติมว่า ที่เราเป็นคนเก่ง และเป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะเรามี “ครูเก่ง” พิธีไหว้ครู จึงมีความหมายได้หลายนัย มีความขลัง และมีความศักดิ์สิทธิ์มาก

การไหว้ครู ต้องเป็นการไหว้ที่ออกมาจากน้ำใสใจจริง ซึ่งได้แก่การบูชา การแสดงความคารวะและความกตัญญู ความคารวะ และความกตัญญู

เมื่อตั้งจิตสำนึกว่าจะยกย่องเทิดทูนคุณความดี เรียกว่า บูชา

ด้วยความสำนึก และตระหนักถึงความสำคัญของท่านเรียกว่า คารวะ

ด้วยความสำนึก และระลึกถึงอุปการคุณของท่านเรียกว่า กตัญญู

การไหว้ครูด้วยจิตที่ตั้งมั่นที่จะบูชาแสดงความคารวะและแสดงความกตัญญูนั้น ตัวศิษย์เองจะมีความรู้สึกที่ว่า

๑. เราเป็นผู้ที่มีโอกาสได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้ของครูอย่างเต็มที่
๒. เราได้ใช้ความรู้ที่ได้เล่าเรียนมานั้นให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น
๓. เราจะเป็นผู้ไม่ตกต่ำ
๔. เราจะทำให้ความรู้และวิทยาการต่างๆ ก้าวหน้าขึ้น

การไหว้ครูดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นมีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตามประเพณีของศิษย์มีครูในสังคมไทย วันที่จะทำพิธีถือหลักว่าต้องเป็นวันพฤหัสบดี เพราะเชื่อว่า พระพฤหัสบดีเป็นเทพฤๅษี วันพฤหัสบดีจึงถือเป็นวันครูพิธีกรรมการไหว้ครูนั้นจะมีสองคือแบบไม่การบวงสรวงครอบเศียรครูกับแบบมีการบวงสรวงและครอบเศียรครู^{๑๘}

แบบที่ ๑ พิธีกรรมไหว้ครูในทางศาสนาพุทธ^{๑๙} นั้นจะมีเครื่องสักการะที่ศิษย์จะต้องทำมามอบแก่ครูในวันไหว้ครู ได้แก่ พานดอกไม้ ธูปเทียนดอกไม้ในพานที่ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ของการไหว้ครู ซึ่งถือปฏิบัติกันมาช้านานแต่โบราณ คือ ดอกมะเขือ หญ้าแพรก ดอกเข็ม รวมทั้งข้าวตอก ซึ่งรวมอยู่ในพานด้วย ซึ่งดอกไม้แต่ละชนิด และหัวดอกมีความหมายต่างหากคือ ดอกมะเขือ เป็นสัญลักษณ์ของความเคารพ ความอ่อนน้อมถ่อมตน เนื่องจากโดยธรรมชาติของต้นมะเขือ เมื่อมีดอก ดอกที่จะให้ผลมะเขือได้ต้องโค้งลง เหมือนผู้อยู่ในอาการแสดงความเคารพ หรือคารวะบุคคลที่ตนเคารพบูชายกย่อง หญ้าแพรก เป็นสัญลักษณ์ของความอดทน คุณสมบัติของหญ้าแพรก คือความอดทน หญ้าแพรกจะงอกงามในทุกฤดูกาล ซึ่งถ้าบุคคลใดมีความอดทนเหมือนหญ้าแพรก บุคคลนั้นก็จะ เป็นศิษย์ที่มีคุณสมบัติที่ดี และเป็นผู้ที่สามารถเรียนได้สำเร็จ ตามหลักสูตรที่กำหนด ข้าวตอก เป็นสัญลักษณ์ของความมีระเบียบวินัย อยู่ในกรอบ และควบคุมตัวเองได้ เปรียบกับการคว่ำข้าวเปลือกให้เป็นข้าวตอก ถ้าเมล็ดข้าวเปลือกเมล็ดใดในกระเด็นออกจากภาชนะที่ครอบไว้ ไม่มีโอกาสได้เป็นข้าวตอกอันใด เปรียบได้กับนักศึกษาที่ตามใจตนเอง ไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ ก็จะกระเด็นออกไปนอกรอบของระเบียบ

^{๑๘} ดร.สิริชัยชาญ ฟาจำรูญ.(๒๕๔๖). คุรียางศิลป์ไทย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๙} สัมภาษณ์ รศ.ดร.สุนีย์ สินธุเดชะ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๕๕

วินัย ซึ่งทำให้ไม่มีโอกาสได้ความรู้ ฉะนั้น จึงต้องมีครูเป็นเสมือนภาชนะคันข้าวเปลือก และข้าวตอกมิให้กระเด็นออกไป อีกความความหนึ่งก็คือให้ความรู้แตกพองสวยงามดุจข้าวเปลือก ดอกเข็ม เป็นสัญลักษณ์ของความมีสติปัญญาเฉียบแหลมประดุจดั่งเข็มดอกไม้ และข้าวตอกเป็นเครื่องสักการะในพิธีไหว้ครูดังกล่าวนี้เป็นสัญลักษณ์ ที่ให้ความหมายของการแสดงออกถึงการเป็นศิษย์ ที่ดีของครูได้ครบถ้วนทั้งในด้านการฝากตัวเป็นศิษย์ ความสำคัญของพิธีไหว้ครูคำว่า “ครู” นั้น หมายถึงผู้สั่งสอนศิษย์หรือผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ ครูผู้ให้กำเนิดแก่เรามาเทพครูคือพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ที่ท่านที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน และล่วงลับไปแล้วครูคือปู่ย่าตายายรวมทั้งพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ และเทพเทวดา เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต เพื่อเป็นการระลึกถึงพระคุณ เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษในสิ่งที่ได้ล่วงเกินไปแล้ว ซึ่งเมื่อได้ทำพิธีไหว้ครูแล้ว จะทำให้ศิษย์มีความสบายใจ และมีความมั่นใจในตัวเองมากขึ้น ตั้งใจมั่นคงที่จะประกอบคุณความดี ศึกษาเล่าเรียนให้บรรลุตามจุดหมายต่อไป

แบบที่ ๒ การบวงสรวงและการครอบเศียรครู^{๒๐} เป็นพิธีกรรม ที่มีศาสนาพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง และมีมาแต่โบราณ เชื่อกันว่าผู้ที่ทำพิธีกรรมบวงสรวง และครอบครูแล้วจะได้รับการคุ้มครองรักษา ประสิทธิ์ประสาทวิชาต่างๆ ให้มีความเชี่ยวชาญแตกฉานในสรรพวิชา เจริญก้าวหน้ารุ่งเรืองในอาชีพการงาน และประสบผลสำเร็จในชีวิต การครอบเศียร ในงานไหว้ครู คือการแสดง ความเคารพต่อองค์ครูต่างๆเศียรนั้น มีมากมายหลายร้อยเศียร ตามบุรพาคู สายต่างๆ เช่นเศียร สายพ่อแก่ เศียรสายฤๅษี เศียรครุฑาถา เศียรครูวิชาเฉพาะ เศียรครูเสน่ห์ เศียรองค์เทพ การครอบเศียรเหมือนการอัญเชิญครูมารับรู้ว่า เราเคารพ และสักการะท่านเศียรพระลักษณะถือว่าเป็นครูเสน่ห์ท่านหนึ่ง จะไปครอบเศียร ที่อื่นนั้นไม่ผิดและเรายังถือว่าเป็นครูเสน่ห์ท่านหนึ่ง เป็นการดี และเป็นสิริมงคลยิ่งสำหรับคนที่อยู่ในสายวิชาทางไสยเวทย์ต่างๆ แต่ไม่ใช่เข้าไปซื้อเศียร ตามร้านขายมานั่งครอบหัวตัวเองเล่น วิ่งรอบบ้าน การครอบเศียร ในงานพิธีนั้น จะศักดิ์สิทธิ์ ควรเป็นพิธีที่ได้ อัญเชิญครู มีการบวงสรวงเทพ ตามพิธี มีการจัดเครื่องบูชาอย่างถูกต้อง มีเจ้าพิธีทำการอัญเชิญอย่างถูกต้อง มีการอ่านโองการ เช่นในงานพิธีไหว้ครูตามสำนักต่างๆ งานบวงสรวงบางแห่ง ก็จะจัดพิธีอัญเชิญครู อัญเชิญเทพ มากี่อาจจะจัดครอบเศียร ถือเป็นมงคลแก่ชีวิตเหมือนเราเข้าพบผู้หลักผู้ใหญ่ให้ท่านอวยชัยให้พร ให้เราพบความสุข ความสำเร็จในการดำรงชีวิต มีแต่คนเขาอยากไปสักครั้งครอบกันหลายๆ ครั้ง อย่างน้อยคนที่มิวิชาอาคมต่างๆ ก็มักจะไปแสดงความสักการะในแต่ละปี ถือเป็นการแสดงความเคารพต่อครูอาจารย์

จากบทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า พิธีกรรมเกี่ยวกับการไหว้ครูภาคกลางของไทย จะสะท้อนให้เห็นถึง คติความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี ส่วนมากพิธีกรรมการไหว้ครูแบบโบราณ เป็นพิธีกรรมผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิม และความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

^{๒๐} ๑๓ ก.ค. ๒๐๑๒ ... เเผด็จพัฒน์ พลัภระสงค์ จากกรมศิลปากร เป็นผู้ประกอบพิธีไหว้ครู ในการนี้ได้จัดสร้างมณฑล วัตถุที่ระลึกพิธีไหว้ครูประจำปีของวัดแค คือ พระพิราพลอยองค์เนื้อทองเหลืองรมดำ ฐานกว้าง ๗ นิ้ว ... ทั้งนี้เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๕๕ ประกอบพิธีบวงสรวง และเททอง มี อาจารย์กำหนดการไหว้ครูครอบเศียรครู ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๕๕ เวลา ๐๙.๐๐ น.

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาวิเคราะห์หลักจิตวิทยาในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑ ขั้นรวบรวมข้อมูล

๑) ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๓

๒) ศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือเอกสารสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ เช่นนิตยสาร เว็บไซต์อินเทอร์เน็ต ที่มีความเกี่ยวข้อง

๑.๗.๒ การศึกษาภาคสนาม

๑) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม มี ๒ แบบดังนี้

๑.๑) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือ โดยการสังเกต เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุดละเอียดมากที่สุด เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และพิธีกรรมการไหว้ครุแบบโบราณ ทุกประเภททุกขั้นตอนบริบททางสังคม และวัฒนธรรม และสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

๑.๒) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือ โดยการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือในหมู่บ้านนั้น เพื่อสังเกตพฤติกรรมและขั้นตอนในการจัดทำพิธีไหว้ครุ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมๆ ภายในชุมชนนั้นจัดขึ้น แล้วจดบันทึกเหตุการณ์ตามความเป็นจริง

๒) การสัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ดังนี้

๒.๑) เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เช่น เป็นการพูดคุย สนทนา ทักทาย ปราศรัย เพื่อให้ได้ข้อมูลในอีกแง่มุมหนึ่ง

๒.๒) เป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยการใช้แบบสัมภาษณ์ตามหัวข้อที่กำหนดขึ้นมาก่อนที่จะทำการสัมภาษณ์ โดยการบันทึกและสังเกตการณ์ประชากรทั้งหมดที่กล่าวมาแล้วนำมารวบรวม เรียบเรียง สังเคราะห์ แล้วนำเสนอผลงานวิจัย

๑.๗.๓ เครื่องมืออุปกรณ์ ที่ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

๑) กล้องบันทึกภาพนิ่ง

๒) เทปบันทึกเสียงสนทนา Mp ๓

๓) แบบสัมภาษณ์ (ในภาคผนวก)

๔) นำเอกสารที่ได้มาจากการศึกษาค้นคว้า และการสัมภาษณ์มาเรียบเรียงและนำมาวิเคราะห์

๕) นำเสนอผลการศึกษาจากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อให้มีองค์ความรู้ใหม่

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบถึงรูปแบบพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทย

๑.๘.๒ ได้ทราบถึงความเชื่อ และความหมายเชิงพุทธจิตวิทยาที่ปรากฏในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครุภาคกลางของไทย

๑.๘.๓ ได้ทราบถึงทางออกในการประยุกต์ หลักจิตวิทยาเชิงพุทธต่อความเชื่อในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครูภาคกลางของไทย

๑.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๙.๑ กรอบแนวคิด ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ได้มาจากการศึกษาเอกสารหรืองานวิจัย และจากทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้แนวความคิดทางจิตวิทยา , มนุษย์วิทยา และสังคมวิทยา รวมทั้งความเชื่อทางจิตวิญญาณความรู้สึก ที่เป็นวิญญานนิยม และลัทธิเจตนนิยม เป็นเพียงส่วนประกอบที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูล และอธิบายปัญหาต่างๆที่นำไปสู่วัตถุประสงค์ ที่ตั้งไว้ภาพรวมในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ดังแสดงในตาราง

ตารางแสดงกรอบแนวคิดงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปัจจัยนำเข้า Input	กระบวนการ Process	ปัจจัยนำออก output	ผลลัพธ์ outcome
วัตถุประสงค์ ๑.๒.๑ เพื่อศึกษา รูปแบบวิธีระบบขั้นตอนในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครูภาคกลางของไทย ๑.๒.๒ เพื่อศึกษา ความเชื่อแรงจูงใจและความหมายเชิงพุทธจิตวิทยาในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครูภาคกลางของไทย ๑.๒.๓ เพื่อเสนอ ปัญหาอุปสรรคและทางออกในการประยุกต์หลักจิตวิทยาเชิงพุทธต่อความเชื่อในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครูภาคกลางของไทย	- แนวคิดหลักความเชื่อทางพุทธ - หลักแนวคิดทฤษฎี - หลักความเชื่อของพิธีกรรม	๑.๒.๑ ได้ทราบถึงรูปแบบวิธีระบบขั้นตอนในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครูภาคกลางของไทย ๑.๒.๒ ได้ทราบถึงความเชื่อแรง จูงใจและความหมายเชิงพุทธจิตวิทยาในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครูภาคกลางของไทย ๑.๒.๓ ได้ทราบ ถึง ปัญหาอุปสรรคและทางออกในการประยุกต์หลักจิตวิทยาเชิงพุทธต่อความเชื่อในการปฏิบัติพิธีกรรมไหว้ครูภาคกลางของไทย	- ความเชื่อด้านตอบแทนบุญคุณ - ความเชื่อการปฏิบัติทางจิตวิทยาเชิงพุทธ - ความเชื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต